

DELAVSKI MUZEJ RAVNE NA KOROŠKEM

Na severu Slovenije so med Karavanke in Pohorje vključene Ravne na Koroškem. Tu so v začetku 50-ih let začeli vneto zbirati gradivo in postavljati zbirke. Pod vodstvom Franja Baša, Boga Teplyja, Franca Sušnika, Avgusta Kuharja in drugih so najbolj zagnani uresničevali svojo ljubiteljsko strast in postavili temelje Delavskemu muzeju. Leta 1951 so ustanovili pripravljalni odbor in leta 1953 postavili na ogled prvi objekt na prostem - repač. Leta 1956 je Okrajni ljudski odbor Maribor z odločbo št.06/1 4449/1 z dne 18.2.1956 ustanovil muzej kot proračunski zavod s sedežem na Ravnah na Koroškem in mu določil področje "...proizvodnega in družbenega razvoja Mežiške, Mislinjske in gornje Dravske doline." Leta 1965 so muzej, zaradi neurejenih formalnosti, in ker v muzeju ni bilo stalno zaposlenega delavca, priključili k takratni Študijski knjižnici (danes Koroška osrednja knjižnica "dr.Franc Sušnik").

Leta 1991 so si obiskovalci pod strokovnim vodstvom ogledali stalne muzejske zbirke: železarsko, rudarsko zbirko, oddelek železarske zbirke Muta (postavljena leta 1957, v 70-ih letih so nekatere predmete prenesli v muzejsko zbirko na Muto), dimnico, gozdarsko in lesarsko zbirko, lapidarij, objekte na prostem (repač, mehansko peč rudnika Mežica, enoramenski tri tonski žerjav, valjčne stoji iz železarne na Ravnah, lokomotivo z ozkotirno železnico, brusilni stroj iz papirnice na Prevaljah, kaščo in frnačo in spominsko zbirko Prežihovega Voranca - Prežihovo bajto.

Kljub bogatim stalnim muzejskim zbirkam in gradivu v depojih je moral muzej v letu 1991 ministrstvu za kulturo in nekaterim koroškim občinam dokazovati opravičenost svojega samostojnega delovanja.

Ker so bili v muzeju zaposleni samo trije strokovni delavci, ni bilo stroge delitve dela po strokah, ampak smo sledili potrebam muzejskega dela. Tako je etnolog vodil skupine po stalnih zbirkah in opravil okrog 150 ur terenskega dela (tudi v sodelovanju z zgodovinarjem).

Poleg originalnih fotografij in fotografij za reprodukcijo sta bili najpomembnejši muzejski pridobitvi čevljarska delavnica (621 predmetov) in priznanja in pokali Zveze sindikatov Slovenije, osnovna organizacija Železarne Ravne (180 predmetov). Ker je v muzeju še precej lesenih predmetov nezaščitenih, smo jih poskusili zaščititi z restavracijem, vendar so ta dela ostala zgolj pri poskusih (20 predmetov).

Etnolog se je dvakrat udeležil tečaja za uporabo računalniškega programa MODES, ki ga je muzej s tem tudi pridobil, vendar delo na programu teče počasi, ker muzej nima svojega računalnika.

Najpomembnejša etnologova naloga v letu 1991 je bila dokončna priprava Etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja - 20.stoletje, občina Ravne

na Koroškem, ki je sestavni del raziskovalnega projekta Način življenja Slovencev v 20. stoletju. Raziskovanje je bilo vsebinsko raznoliko, zato pa toliko bolj zanimivo, kar pa je hkrati odpiralo željo po poglobljenem raziskovanju posameznih tem.

V Mežiški dolini, ki je razen spodnjega toka v celoti v občini Ravne na Koroškem, je bila zgodnja industrializacija. Začetki železarstva in rudarstva segajo v 17. stoletje, višek pa sta doživela sredi 19. stoletja, ko je bilo to območje med industrijsko najbolj razvitimi v Sloveniji. Tudi v desetletjih po drugi svetovni vojni je bilo njeno mesto zaradi Železarne Ravne in Rudnika Mežica med gospodarsko najbolj razvitimi.

Prav zato že ob zastavitvi dela ni bilo mogoče spregledati dejstva, da bi bila podoba življenja, predstavljena brez industrijskega delavstva, nepopolna in nepravilna. Industrializacija je bila s svojimi pozitivnimi in negativnimi posledicami tako intenzivna in vplivna, da tega preprosto ni bilo mogoče prezreti. Za predstavitev čim popolnejše podobe načina življenja so bili bolj pomembni posamezni kulturni pojavi, njihovi začetki in razvoj v prostoru kakor pa poklicna ali socialna skupina prebivalcev.

Strelci z možnarji pred prvo svetovno vojno v Črni (foto Del. muzej na Ravnah)

V poglavju Notranji ustroj je predstavljen razvoj posameznih "družbenih" dejavnosti. Največje spremembe v upravno-politični ureditvi so nastale po nastanku državne meje z Avstrijo leta 1918. Med pomembnejše družbene pojave pa lahko štejemo politično in nanj vezano društveno življenje, v katerem so se do prve svetovne vojne kazali vplivi germanizacije, in na drugi strani nastanek narodnoobrambnih društev. Liberalizem in katolicizem sta bila že po naravi drug proti drugemu, tu pa sta bila še narodnostno obarvana. Izobraževanje, tako redno kot izredno, je bilo intenzivno

skozi vse 20. stoletje, le da je do prve svetovne vojne potekalo na utrakvističnih in nemških (osnovnih) šolah in le izjemoma na slovenskih. Enako zanimivo je slediti še razvoju drugih področij življenja, ki so v tem poglavju (pošta, promet, trgovina, gostinska dejavnost, šport, turizem, kulturna dejavnost,...).

Demografski razvoj kaže na gospodarska nihanja, na vzpone in padce. Največja rast prebivalcev, vezana na priseljevanje, je bila po drugi svetovni vojni. Na gospodarskem področju je kontinuiteto ohranilo kmetijstvo, ki je bilo vse do 60-ih let 20. stoletja ekstenzivno, kmetje ob industrijskih središčih pa so iskali dodatni zaslužek v industriji; železarstvo in rudarstvo sta tudi danes najpomembnejši gospodarski dejavnosti.

Najmočnejši skupini prebivalcev sta bili kmetje in industrijski delavci, druge skupine pa so bile manjše. Kmetje in delavci so živeli drug ob drugem, sodelovali in pomagali pa so si najpogosteje le toliko, kolikor so drug drugemu koristili. Sicer pa so med njimi obstajala nasprotja, ki so postajala vse manj izrazita po drugi svetovni vojni.

Nastajanje nove skupine prebivalcev, industrijskih delavcev, sega v 17. stoletje, večina pa je izhajala iz kmečkega sloja. Tudi zato sta v Mežiški dolini že v drugi polovici 19. stoletja znana pojava, na eni strani odhajanje poslov in kmečkih otrok v industrijo in s tem povezano pomanjkanje delavcev na kmetiji in na drugi strani opuščanje kmetij in njihovo prehajanje v nekmečke roke.

V času gospodarske uspešnosti podjetij do druge svetovne vojne je bil družbeni status delavcev ugodnejši od kmečkega, saj so kljub 12 urnem delavniku le imeli na razpolago zdravniško pomoč, tudi bolnišnice, bolniško zavarovanje, šole in druge ugodnosti. V času gospodarskih kriz pa je bil njihov položaj zelo slab, za nekatere celo beden. Zato so delavci pomagali pri kmečkih delih, v zameno pa dobili hrano ali zemljo, na kateri so pridelali vsaj krompir. Po drugi svetovni vojni se je razlikovanje med kmečkimi in delavskimi prebivalci zabrisalo (tudi zato, ker se je večina kmetov zaposlila v industriji). V tem času se je tudi zmanjšalo socialno razlikovanje, z njim pa tudi velika beda znana iz pred druge svetovne vojne.

Uvajanje nekaterih novosti je bilo zaradi potreb industrije zgodnejše, vendar le ob industrijskih središčih. Splošen dvig standarda pa je bil najvidnejši po drugi svetovni vojni, ko so elektrificirali vsa naselja in zgradili številne gozdne ceste, napeljali vodo v hiše, omogočili telefonske povezave, v kmečkem gospodarstvu uvedli traktorje in kosilnice, drugod pa tovornjake in druge stroje in naprave. Vse to je vplivalo tudi na uvajanje drugih novosti tako v notranji opremi kot v stavbarstvu, oblačenju in prehrani, kmečkem gospodarstvu, industriji in obrti.

Novosti na različnih področjih življenja so se uveljavile različno hitro, tradicionalna kulturna podoba pa se je najdlje ohranila v odmaknjenih hribovskih krajih. Med ohranjeno tradicionalno kulturno podobo velja omeniti šege in navade letnega kroga, ki so bile skupne vsem prebivalcem in le po drugi svetovni vojni je bilo opazno njihovo opuščanje, a so se ohranile do danes. Podobno je s šegami življenskega kroga, medtem ko so večino delovnih šeg opustili v 60-ih in 70-ih letih.

Pri raziskovanju življenja v občini Ravne na Koroškem je bilo uporabljeno arhivsko gradivo (Arhiv Slovenija, Pokrajinski arhiv Maribor, arhiv Delavskega muzeja), časopisi (Korošec, Mir, Koroški fužinar) in domoznansko gradivo Koroške osrednje knjižnice "dr. Franc Sušnik", ustni viri zbrani s sodelovanjem informatorjev in različna literatura. Raziskovanje je pokazalo, da je bilo življenje v tej dolini polno dogajanj in sprememb, težko in neizprosno. Duhovno kulturo pa je v zadnjem stoletju, bolj kot kmetijstvo, oblikovala industrija. Tukajšnji prebivalci so se zgledovali po življenju zunaj svojih meja in hkrati vplivali na življenje v slovenskem in evropskem prostoru. Za raziskovalca, tako etnologa kot druge, je to nedvomno lahko izziv za nadaljnje raziskovanje in proučevanje načina življenja v Mežiški dolini. Vsako temo iz topografije je potrebno natančneje obdelati in pri tem pregledati arhivsko gradivo, sploh za te kraje tako pomembno 19. stoletje. Ker so bile tu različne poklicne (kmetje, rudarji, železarji, gozdarji, uradniki, učitelji, obrtniki,...) in socialne skupine prebivalcev, bi bilo posebej zanimivo raziskovanje njihovega sožitja in razlikovanja.

Karla Oder

PO SLEDEH AVGUSTA PAVLA

Avgust Pavel (Cankova 1886-Szombathely 1946) je od leta 1924 vodil knjižnico, od leta 1928 pa etnološki oddelek in upravo Muzeja Savaria v Szombathelyu na Madžarskem. Število predmetov v etnološki zbirki je Pavel v desetih letih svojega delovanja podvojil. Zbiral in fotografiral je predvsem v slovenskih vaseh v okolici Monoštra ter sosednjih madžarskih vaseh v Stražni pokrajini (Orseg). V obdobju med 1928 in 1946 je zbiral predmete v več kot sto naseljih takratne Železne županije. Večina teh je keramika, modli za lecte in modrotisk. Drugi so s področja prehrane, stavbarstva, ljudske umetnosti, poljedelstva, živinoreje, lova na ptice in otroških iger. Zbirka fotografij je v 18 letih postala bogatejša za več kot tisoč posnetkov. Pavel je posnel blizu dvesto fotografij z naslednjo tematiko: stavbarstvo, poljedelstvo, domača obrt, obrt, promet, noša, predelovanje lanu, prehrana, čebelarstvo, otroške igre, pogreb. Etnološki arhiv Muzeja Savaria hrani rokopise Pavlovih razprav, njegovih etnoloških in jezikoslovnih terenskih zapiskov na približno 2000 listkih. Ob 100 letnici pavlovega rojstva - leta 1986 - je Marija Kozar-Mukič v Muzeju Savaria pripravila razstavo, ki je prikazala predvsem predmetno zbirko Avgusta Pavla in njegovo delovanje na področju organizacije muzeja med leti 1928 in 1946 (Avgust Pavel - etnolog in organizator muzeja. Szombathely 1986. Katalog). Pavel je bil - za Jožefom Košičem - prvi, ki se je v pokrajini med Muro in Rabo poklicno ukvarjal z znanstvenim delom.

Nasledniki Avgusta Pavla v Muzeju Savaria so že tudi zaradi neznanja slovenskega jezika zbrali le nekaj predmetov v slovenskih vaseh Železne županije. Jezikovnim oviram navkljub pa je v teh vaseh zbral veliko podatkov in posnel vrsto dragocenih fotografij Pavlov prijatelj Joszef Csaba (1903-1983). Csaba je že leta 1971 predlagal ustanovitev slovenskega muzeja na Gornjem Seniku, ki naj bi ga poimenovali po Avgustu Pavlu. Njegova ideja se je uresničila šele 19. aprila 1983, ko je bil v Monoštru